

I. Danyluk, Dr.Sc., Prof.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

I PEDE FAUSTO – PSYCHOLOGY FACULTY!

The article presents the history of the development, achievements and key developments of psychology department in National Taras Shevchenko University of Kyiv. The article describes important features of the faculty development and development of psychology in Ukraine in general. The article presents famous personalities that worked and had good scientific achievements at the faculty itself. It also covers the perspectives of psychology in Ukraine as well. It presents main manuscripts and published works of the faculty. What is more important, the article describes current ways of functioning and further strategic planning of the faculty. It describes how the faculty is going to achieve more and in what direction it will keep developing. It also should be noted that the faculty itself has significantly grown throughout its history and now became rather independent structure of the university,

Keywords: Department of Psychology, National Taras Shevchenko University of Kyiv, history of psychology, psychology in Ukraine

УДК: 159.9.01

Т. Кириленко, канд. психол. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ЕМОЦІЙНА СФЕРА ОСОБИСТОСТІ: ВЕКТОРИ ВИВЧЕННЯ

Виокремлено п'ять векторних напрямів вивчення емоційної сфери особистості: самотворення емоцій та почуттів, рівневість емоційних переживань, емоційна готовність до змін, емоційне самопізнання, духовні переживання. Представлена трьохкомпонентна (горизонтальна, вертикальна, наскрізна) модель вивчення емоцій та почуттів особистості.

Ключові слова: емоційна сфера, самотворення, емоційні переживання, емоційна готовність, емоційне самопізнання, духовні переживання.

Сьогодення соціального і політичного життя українського суспільства висвітлює ряд психологічних проблем, серед яких вагомими виступають розвиток, становлення та регуляція емоцій та почуттів особистості, що впливають на її власне становлення, визначаючи її цінність у суспільстві і для нього.

За класичними уявленнями, емоційна сфера психіки особистості менш вивчена, порівняно з пізнавальною, оскільки важче піддається емпіричному дослідженню, бо пов'язана з глибинними, інтимними аспектами життя людини як яскравої індивідуальності. Без цілісного уявлення змісту, функціонального призначення емоцій та почуттів, основних напрямів вивчення, способів дослідження втрачається можливість розібратися в практиці побудови благополуччя особистості, спрямованості її особистісного зростання для організації системи психологічної допомоги, що важливо як в долі кожної людини, так і в різноманітних групових спільнотах.

На це вказується в класичних працях як з історії психології (В. Джеймс, В. Вундт, Р. Лазарус та ін.) так і в сучасних дослідженнях (С. Гроф, Ф. Лерш, А. Ленгле, В. Франкл, Т. Титаренко, Т. Кириленко, Е. Носенко, М. Боришевський, М. Аргайл, Р. Емонс).

Мета статті – виявити та систематизувати вектори емоційної сфери психіки особистості та представити модель її вивчення.

Виходячи із аналізу емоційних явищ як таких, що дані людині у специфіці переживання ставлення до об'єктивного світу, інших людей, себе (В. Вундт, С. Рубінштейн, К. Ізард), функціональності, регулювання внутрішнього стану (П. Фрес, Г. Сельє, В. Вілюнас, Фредріксон, К. Ріфф, І. Аршава) специфіці прояву рис особистості (О. Санікова, Е. Носенко, М. Боришевський, А. Бандура, Фолькман, Ф. Скінер, Саловей, Мейер), виокремлено вектори емоційних явищ, які, на наш погляд, заслуговують на увагу.

1. Застосування вчинково-орієнтованого підходу до вивчення емоційної сфери особистості. Емоції та почуття особистості можуть розглядатися з точки зору їх самотворення, самопородження в процесі здійснення вчинку, що має два контури – внутрішній та зовнішній. Внутрішній контур самотворення емоційних явищ пов'язується з відкриттям особистістю через емоції себе власної, через відображення своєї значущості для себе

і представлення її в арсеналі якісних і кількісних емоційних характеристик, предметних почуттях (злий, чужий, радісний, тощо).

У зовнішньому контурі самотворення емоцій та почуттів відбувається вчинкові освоєння особистісних світів через прояв естетичних, моральних, світоглядних почуттів – краси, добра, любові як представленості вчинкових феноменів в емоційній сфері, які народжують нові почуття. При цьому наголошується, що співвідношення між емоціями і почуттями носить діалектичний характер: почуття для свого вияву потребують емоцій, проте це не означає їх простого накопичення. Це фаза виникнення і визрівання почуттів, момент їхнього перебігу, бо емоції можуть вплинути на їх зміну. Почуття – це фаза розкриття, демонстрації емоцій.

Компоненти вчинку співвідносяться з проявами емоційної сфери. Ситуативний компонент можна співвіднести з емоційними реакціями задоволення – незадоволення. У внутрішній суперечливості мотиваційного компоненту вчинку розкриваються моральні почуття сорому, провини. В логічному породженні вчинкових компонентів дії і післядії відбувається перехід моральних почуттів у світоглядні (трагічного, іронії) та духовні (надії, віри, любові).

Проблема самотворення емоцій та почуттів представлена на сьогодні в гуманістичній психології (К. Роджерс, Ф. Лерш, В. Франкл), яка надаючи важливого значення емоційним переживанням у душевному житті людини, означила й можливість творення особистістю нових емоційних переживань, зміни їх, а через них і в них – самої особистості.

Подальше вивчення передбачає пошук дослідження вчинкових феноменів, пов'язаних з емоційними аспектами благодаріння, спокути, покаяння, прощення, мудрості, чужості, що знаходить свій вияв у сучасних дослідженнях позитивної психології (Е. Носик, Фредріксон, Петерсон, Селігман).

2. Наступний вимір вивчення емоційної сфери особистості – це рівень аналізу емоційних переживань. В аналізі емоційних переживань ми вважаємо суттєвим є виокремлення двох рівнів: наявного (констатуючого) та глибинного (розвивального).

В якості категорії психології, як зазначається в психологічному словнику, переживання фіксує

афективно-спонукальний аспект психічної реальності як її значимість. Та розглядається як наявність прагнень, бажань, хотінь, які сприяють усвідомленню особистістю власного ставлення до подій її життя.

До того ж, переживання у психології розглядається у двох ракурсах:

- як моментальний зріз, знімок, зіставлення до дійсності, де домінує пізнавальний аспект;
- як діяльність щодо зміни цього ставлення, творення нового ставлення, де домінує особистісний аспект (С. Рубінштейн, В. Василюк).

Отже, переживання в емоціях може розглядатись як статичний момент процесу суб'єктивації (усвідомлення) об'єктивної реальності, її зріз і як продукт цього процесу. Ми виокремлюємо ще один аспект у переживанні, оскільки недостатньо підкреслювати в ньому лише констатуючий момент усвідомлення психічної реальності – сам процес, зріз і результат, залишаючи без уваги розвивальний момент, динамічний момент змін у психічній реальності. Наприклад злість у своєму вияві може перейти в прощення. Це є аспект переживання переживань як іншорівневий процес, в якому відбувається зміна суб'єктивації об'єктивної реальності, приходять об'єктивація суб'єктивності, відкриття нових емоцій і відчуттів, як переосмислення попередніх.

3. В емоціях пізнається через переживання значущість (їх недоліки чи переваги) явищ навколишнього світу та свого власного. Будь-які зміни, що відбуваються в змісті свідомості впливають на емоційні переживання, змінюючи їх модальність, змістовну наповненість та інтенсивність, глибину як і навпаки: зміни в емоційних переживаннях впливають на зміст свідомості. Тобто, в емоційних переживаннях як формі відображення розкривається феноменологічний рівень емоцій. Це форма виявлення ставлення до об'єкта, ситуації, іншої людини, самої себе як до цінності; це форма даності нам нашого ставлення до того, що нас оточує, факт нашого внутрішнього досвіду.

Тобто, в емоційних переживаннях завжди наявна констатація означеності ставлення, проте, в цих переживаннях вже потенційно існує і активний аспект. Наприклад, як констатуючий рівень у своєму вияві передбачає зміну цієї емоції, перетворення в ярість, гнів, чи образ, огиду, прощення, що змінює на глибинному рівні прояв ставлення до того чи іншого об'єкту, і що зумовлює спрямовану роботу по перетворенню модальності, змісту чи інтенсивності емоційних переживань, тобто переживання переживань, особливості їх розвитку, зміни. Саме такий рівень переживань, особливості їх трансформації від певної означеності констатуючого рівня і переходу до глибинного, перетворювального, розвиваючого є важливішим в аналізі особистісних змін (П. Лушин, П. Емонс).

3. Наступний векторний вимір емоційних явищ ми пов'язуємо з вивченням стану емоційної готовності до змін, як готовності до переживання різних емоцій та почуттів як за знаком, так і за модальністю. Мова йде про виникнення психічного стану емоційної готовності до самотворення, актуалізації емоційного потенціалу особистості, як арсеналу модальностей, діапазонів інтенсивності, тривалості, глибини емоційних переживань, які можуть бути явлені собі і світу.

Це "найглибинніший момент" психічного, не просто сполучна ланка між психічним процесом і психічною властивістю особистості, як це розглядається в класичному розумінні психічного стану (Е. Ільїн, Ю. Сосновікова, Бодров, Е. Носенко).

Це відображення динаміки ставлення особистості до власних психічних явищ як закріплення цілісності, ста-

лості й водночас змін у психічному відображенні зв'язків особистості зі світом, це "стан душі", різноманітні її відгуки на свої власні відчуття, уявлення, емоції, почуття (Кириленко, 2005). Стан емоційної готовності особистості до само творення емоційних переживань, до змін розглядається з акцентом на глибинний пласт протиріч між мірою готовності особистості до психічних новоутворень, як критерію розвитку особистісних змін і рівнем вияву емоційного потенціалу особистості, як можливості їх (новоутворення) пережити. Це той глибинний пласт, який репрезентує співвідношення стану і переживання. Емоційний потенціал може визначати і міру готовності до психічних новоутворень. Суперечність між ними слугує підґрунтям для виникнення взаємопов'язаних типів станів в переживань, що ініціюють психічні новоутворення та само зміну в переживаннях.

Вияв цих типів може бути наступним. Відчуваючи необхідність психічних новоутворень, особистість, ще є не в змозі відшукати, пережити необхідну модальність, її інтенсивність чи глибину. Натомість інша, відчуваючи неабиякий простір відкриття в собі різноманітних емоційних модальностей, не в змозі віднайти той єдиний психічний стан, який дасть їй, як особистості, нове давно очікуване вирішення суперечностей, який об'єднає в собі і готовність до новоутворень і потенціал переживання. Такий емоційний стан ми називаємо – стан емоційної готовності особистості до змін.

Якщо перших два можливих типи – то прояви дисгармонії, пов'язані з психотравмуючими ситуаціями, життєвими кризами, то третій – це віднайдення гармонії, емоційне благополуччя. Таке бачення ми знаходимо в позитивній психології, як напрямку пошуку щастя, задоволеності життям, мудрості (Е. Носенко).

4. Одним із актуальних вимірів у вивченні емоційної сфери виступає емоційне самопізнання, його зв'язок з емоційною саморегуляцією. Таємниця особистості, її виключності нікому не зрозуміла до кінця, зазначає М. Бердяєв, це та форма активності людини, яка спрямована у внутрішній світ, до власного "Я" і постає як самопізнання. Це процес динамічний, що практично ніколи не завершується, оскільки будь-яке знання про себе власного змінює суб'єкта вже фактом свого отримання, бо навіть дізнавшись щось про себе людина стає вже іншою. Аналіз емоційної сфери підтвердження тому, оскільки це (самопізнання) особливо характерно для емоцій, де присутні аспекти рефлексії. Різноманітні динамічні аспекти рефлексії, Я-концепції вимагають емоцій та почуттів особистості (О. Гуменюк, Д. Леонтьєв, Р. Бернс, В. Джеймс, І. Чеснокова, К. Роджерс).

В сучасних зарубіжних дослідженнях (В. Насбі, Б. Шкенко), серед різних типів самопізнання виділяють "приватне самопізнання", яке полягає у знанні про приховані аспекти самості "self", що їх може спостерігати лише сам суб'єкт – свої справжні емоції, почуття, бажання тощо. "Соціальне самопізнання" як забезпечення відображення відкритих для всіх аспектів "самості" – дозволяє спостерігати власну поведінку в станах тривоги, радості, горя.

З нашої точки зору, такі типи самопізнання вписуються в поняття емоційного самопізнання, пізнання власних емоцій та почуттів, які розкривають більш повно особистість їй самій, для неї з метою її само зміни. Виходячи з назви – емоційне самопізнання, ще й пізнання значущого для особистості у формі переживань на основі глибинних потреб і прагнень. Таке самопізнання зачіпає образ самої особистості, що може подібатись чи не подобатись, викликаючи задоволеність, чи навпаки страх, біль і треба підключати волю – процес саморегуляції для зміни образу, який не влаштовує,

щоб рухатись у напрямі зростання далі. Тобто, емоційне самопізнання пов'язується з актуалізацією резервів у напрямі самопізнання особистості.

При розгляді змісту емоційного самопізнання як розкриття переживань, емоцій і почуттів особистості, знаходить свій вияв і емоційний потенціал особистості, її емоційний досвід, а також емоційний інтелект і її емоційна компетентність, які потребують більш досконалого, більш поглибленого вивчення.

Якщо в емоційному потенціалі особистості наголошується на арсеналі модальностей, діапазоні інтенсивності, тривалості глибини емоційних переживань, то в емоційному досвіді мають розкриватися відмінності в переживанні особистістю емоцій, почуттів та емоційних станів, що відрізняються полюсними параметрами: позитивність-негативність проявів, збудження чи його відсутність. А в емоційному інтелекті та емоційній компетентності відкриваються особливості емоційного розвитку. Як зазначав С. Рубінштейн – самопізнання, це перш за все, чуттєве пізнання, а отже вміння розпізнавати свої власні емоції та на їх основі емоції інших може виступати базисом розвитку особистості, її гармонійного становлення. Саме такий аспект емоційної сфери підкреслюють сучасні зарубіжні і вітчизняні вчені Д. Гоулман, К. Сарні, Е. Носенко, Ф. Люсін, М. Манойкова. Необхідними для теорії і практики стають дослідження коефіцієнта емоційності (Рувен, Берінгсон); емоційної орієнтації в світі (К. Обуховський), усвідомленої емоційності, яку можна виокремити з сучасного конструкту. "Mindfulness" – усвідомлена присутність (Д. Леонтьєв, А. Аверіна, Ф. Хопер), які зазначають в якості її ефекту – розуміння емоцій.

Свідомо рефлексія особистості, пошук власних ресурсів в процесі емоційного самопізнання роблять його важливішим сьогодні ніж будь-коли.

5. Важливим напрямом вивчення емоційної сфери виступають її прояви в духовному вимірі особистості. Сучасна психологічна наука переглядаючи пріоритети в системі психологічних знань, віддає належне питанням духовності. Духовність несе в собі єдність суб'єктивного та об'єктивного, спрямовує життя людини на шляху довіри, надії, добра, творчості. Людина відкриває себе для себе через трансформацію почуттів. Здійснюється емоційний обмін, обмін емоцій та почуттів: любові, ненависті, горя, радості. Здійснилось добро чи зло, потворність чи краса. З цим пов'язаний пошук людиною гармонії, пошук себе для відповіді на вічне питання: "Для чого я в цьому світі?", "Яка моя задача?"

Ми виділяємо принципи втрати та пошуку гармонії через аналіз емоційних переживань (Кириленко 2000, 2004). Переживання втрати та пошуку гармонії – це вияв цілої гами емоцій і почуттів у їхній єдності взаємо впливі, це шлях звільнення та розкриття емоцій та почуттів, розширення емоційного потенціалу особистості.

Втрата і пошук гармонії в емоційних переживаннях особистості здійснюється через такі діади:

- привласнення переживань, як "не рух", як обмеження в переживаннях, закритості, наприклад надання переваги печалі, суму та протилежний полюс – свобода, особистість вільна у виборі переживань, їх привласненні.

- збіднення, згасання переживань, як зниження їхньої інтенсивності, це не лише створення емоційної порожнечі, а і віддача вивільнення переживань і наповнення іншими.

- несвоєчасність переживань, неочікуваність, неготовність та поза часовість емоційних переживань, їхньої заміни, бо ніколи не буває пізно розширяти емоційний арсенал, звільнитись від привласнення емоцій, не буває пізно любити, каятись, прощати.

Аналізуючи змістове наповнення емоційних переживань особистості з опорою на названі діади, втрати і пошуку гармонії переживань, розпредмечується переживання духовного зростання особистості, її духовних почуттів, духовних станів, духовних властивостей, як вершина духовних переживань, як сходження до сутності власного "Я" як "Я" духовного з прагненням пошуку сенсу життя, духовної висоти, як це розглядає "вершинна психологія".

В духовних переживаннях проявляються специфічні моральні почуття чуйності, милосердя, спокути, прощення, які мають розглядатися як специфічні психологічні конструкти, що мають витoki в емоційній сфері психіки, як регулюючій сфері життя особистості.

Виокремлені і представлені нами вектори можуть бути упорядковані в певну рівневу систему: горизонтальний, вертикальний та наскрізний рівень векторів вивчення емоційної сфери особистості.

Горизонтальний вектор вивчення емоційної сфери для аналізу особистості починається з виокремлення емоційних переживань як феноменологічного вияву емоцій і продовжується формуванням на їх основі емоційного стану як емоційної готовності особистості до змін, тобто їх (переживань) регулятивною представленистю в психіці, як прояву емоційних властивостей.

Вертикальний вектор вивчення емоційної сфери особистості, як більш глибинний, представлений самопізнанням особистості з опорою на емоції та почуття, тобто емоційним самопізнанням та духовними переживаннями як прояву емоційного зростання особистості.

Третій вектор є наскрізним у вивченні емоційної сфери психіки і пов'язується з феноменом самотворення емоцій і почуттів як вияву вчинку особистості. Тобто, саме цей вектор є основою на якій базуються і горизонтальний і вертикальний вектори вивчення, підкреслюючи самоактивність особистості емоційної сфери психіки, замикаючи контур її емоційно-чуттєвих виявів.

Кожен із векторів – це можлива площина теоретичного і емпіричного дослідження емоційної сфери. Таким чином, змістове наповнення названих векторів може бути втілене в трьох площинну модель вивчення емоційної сфери (рис. 1).

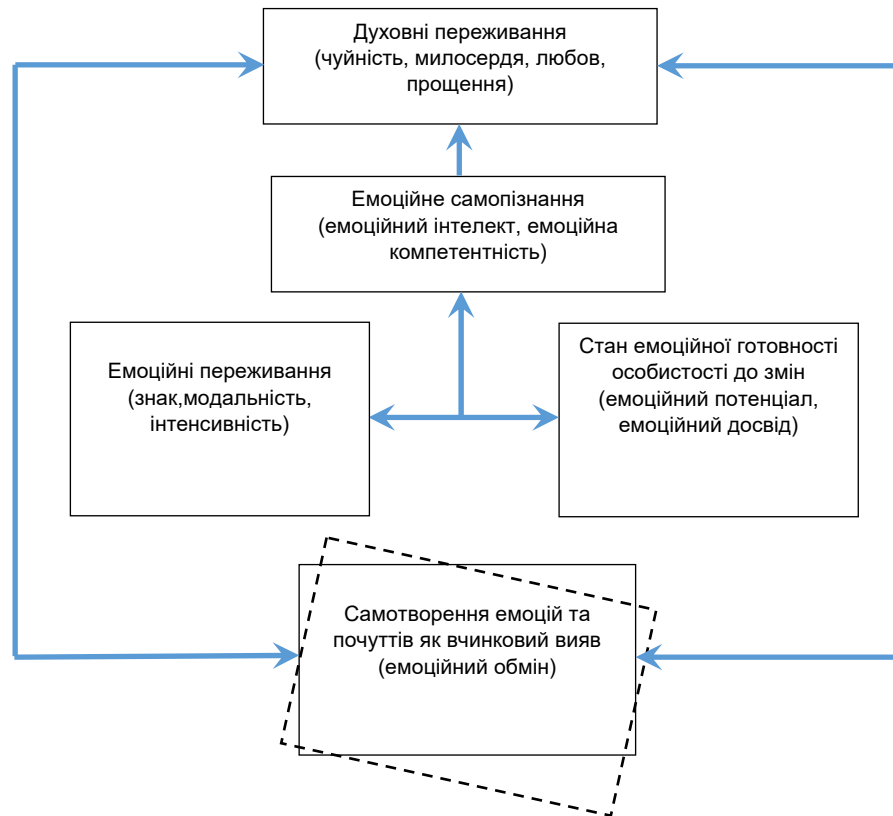


Рис. 1. Триплощинна модель вивчення емоційної сфери особистості

Кожна виокремлена площина представлена конкретними напрямками у вивченні емоційної сфери.

Площина емоційних переживань розглядається опираючись на характеристики емоцій і почуттів особистості, як якісні, так і кількісні, особливості їх вимірів та проявів.

В площині стану емоційної готовності особистості до змін важливе місце посідають аналіз емоційного потенціалу особистості та її емоційного досвіду, що логічно передбачає перехід до площини іншого рівня, інше векторного спрямування, а саме вертикального.

Даний рівень представлений площиною емоційного самопізнання, де актуальними напрямами вивчення виступають емоційний інтелект та емоційна компетентність особистості, що пов'язано з її само ставленням, само прийняттям, самореалізацією.

Ще однією площиною вертикального вектору у вивченні емоційної сфери виступає площина духовних переживань з аналізом особливостей прояву і формування милосердя, емоційної теплоти, чуйності, краси, любові, жертвовності, честі, гідності, високих моральних почуттів, духовного піднесення, на протипагу духовному вигоранню.

Наскрізною, базисною і водночас вершинною площиною вивчення емоційної сфери особистості є площина само творення емоцій і почуттів як вчинкового вияву, площина в якій відбувається емоційний обмін і де формується відповідальність як за свій власний емоційний світ, за ті емоції та почуття, які особистість продукує, які може стримувати і які розкривати, так і за здійснення емоційного впливу на інших.

Представлене упорядкування векторів і трьох площинна модель вивчення проблем емоційної сфери

особистості в перспективі може бути більш деталізована з метою поглиблення як теоретичних пошуків так і напрямів емпіричних досліджень в різних галузях психології, з використанням широкого арсеналу психологічного інструментарію.

Висновки.

1. Виокремлено п'ять векторів у вивченні емоційної сфери психіки особистості: само творення емоцій та почуттів як вчинкові-орієнтований підхід, рівне вість емоційних переживань, емоційна готовність до змін, емоційне самопізнання, духовні переживання.

2. Здійснено упорядкування виокремлених векторів як рівнів вивчення емоційної сфери:

- Горизонтальний – включає емоційні переживання і емоційну готовність до змін.
- Вертикальний – емоційне самопізнання і духовні переживання.
- Наскрізний – самотворення емоцій та почуттів.

3. На основі упорядкування виявлених векторів представлено трьох площинну модель вивчення емоційної сфери особистості, в якій кожна площина має своє змістовне наповнення психологічними конструктами аналізу емоцій та почуттів.

Список використаних джерел

1. Боришевський М.І. Дорого к себе: від основ суб'єктності до вершин духовності : монографія / М.І. Боришевський. – К. : Академвидав, 2010. – 416 с.
2. Кириленко Т.С. Психологія: емоційна сфера особистості: навчальний посібник / Т.С. Кириленко. – К. : Либідь, 2007. – 256 с.
3. Носенко Е.Л. Сучасні напрями зарубіжної психології: психологія особистості : підручник / Е.Л. Носенко, І.В. Аршава. – Д. : Видавництво ДНУ, 2010. – 264 с.

Надійшла до редколегії 02.03.17

Т. Кириленко, канд. психол. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ЭМОЦИОНАЛЬНАЯ СФЕРА ЛИЧНОСТИ: ВЕКТОРЫ ИЗУЧЕНИЯ

Выделено пять векторных направлений изучения эмоциональной сферы личности: самосотворение эмоций и чувств, уровень эмоциональных переживаний, эмоциональная готовность к изменениям, эмоциональное самопознание, духовные переживания. Представлена трехкомпонентная (горизонтальная, вертикальная, сквозная) модель изучения эмоций и чувств личности.

Ключевые слова: эмоциональная сфера, самосотворение, эмоциональные переживания, эмоциональная готовность, эмоциональное самопознание, духовные переживания.

T. Kirilenko, PhD, Assoc. Prof.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

EMOTIONAL SPHERE OF PERSONALITY: VECTORS OF STUDYING

Five vector directions of studying the emotional sphere of personality are singled out: self-creation of emotions and feelings, levels of emotional experience, emotional readiness for changes, emotional self-knowledge, spiritual experience. A three-component (horizontal, vertical, through) model of studying emotions and feelings of personality is presented.

According to classical ideas, emotional sphere of personality is less studied in comparison with cognitive as it is difficult to empirical research and linked to the deep intimate aspects of human life as a bright personality. Without a holistic view of content and functionality of emotions and feelings, their main areas of study, methods, we lose an opportunity to understand the practice of building well-being of the individual, the direction of personal growth for the organization of psychological support, which is important for each person separately and for variety of group communities.

The objective of this article is to identify and organize vectors in studying process of emotional sphere of personality and to present a model for its studying.

Keywords: emotional sphere, self-creation, emotional experience, emotional readiness, emotional self-knowledge, spiritual experience.

УДК: 159.9.316.6

А. Коваленко, д-р психол. наук, проф.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ В КИЇВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Представлено аналіз сучасного стану розвитку вітчизняної соціальної психології. На підставі порівняння стану розвитку соціальної психології в Росії та в Україні виокремлено головні напрямки, відмінності у тематиці досліджень та окреслено перспективи їх розвитку. Подано головні напрями соціально-психологічних досліджень на кафедрі соціальної психології.

Ключові слова: соціальна психологія, предмет, напрями досліджень, перспективи досліджень.

Актуальність. Як відомо, людина є соціальною істотою. З самого початку соціальність немовляти означає не тільки те, що при народженні дитина потрапляє у світ людей, а й те, що вона не може задовольняти свої потреби іншим шляхом, крім соціального. Розширюючи з розвитком коло спілкування та участь у різних соціальних групах, починаючи з сім'ї і закінчуючи етнічною групою, особистість набуває соціального досвіду, накопичує знання, стає носієм певної культури. Не можна переоцінити той вплив, який мають на особистість різноманітні групи, оскільки уявити життя людини поза соціумом неможливо. Сучасні засоби зв'язку дають змогу розширити та прискорити спілкування між людьми, збагачуючи їх різноманітним досвідом та, разом з тим, створюючи все нові і нові проблеми (зокрема, інтернет-залежність). Весь цей ланцюг міркувань доводить значення соціального оточення та взаємодії з ним для кожної конкретної особистості. Тому порівняно молода галузь психологічної науки – соціальна психологія – не втрачає своєї актуальності та значущості для розуміння тих процесів, які відбуваються в суспільстві, та їх впливу на розвиток, самопочуття та благополуччя особистості.

Метою статті є порівняльний аналіз сучасного стану, тематики та окреслених перспектив розвитку соціально-психологічних досліджень в Україні та Росії.

З часу дискусії 1960-х років соціальна психологія почала свій стрімкий розвиток у СРСР і в Україні. У ході цієї дискусії обговорювалися два питання: 1) доцільність та необхідність існування соціальної психології як окремої самостійної дисципліни і 2) предмет та межі соціальної психології. У ході дискусії було прийнято

положення про те, що на відміну від загальної психології, соціальна психологія повинна займатися проблемою особистості в групі.

Соціальна психологія переживає етап інтенсивного розвитку, який стимулюється, з одного боку, тим, що вона за своєю суттю є наукою, що стоїть дуже близько до гострих соціальних і політичних проблем, а тому принципово можливе використання її результатів різними суспільними силами. З іншого боку, в історії існування радянської соціальної психології як самостійної науки була досить тривала перерва, і новий етап бурхливого поживлення соціально-психологічних досліджень почався лише в кінці 1950-х – на початку 1960-х рр. Разом з тим, соціальна психологія на Заході має дуже солідну історію, яка також переконливо підтверджує її цінність та можливість на підставі результатів емпіричних досліджень не тільки спростовувати певні соціальні очікування та стереотипи, а також пояснювати процеси та результати соціального співжиття людей.

Незважаючи на те, що дискусія про предмет соціальної психології ведеться донині [3], потреби практики суспільного розвитку диктують необхідність дослідження різноманітних пограничних проблем, і напевно чи можна чекати остаточного вирішення питання про предмет соціальної психології для їх вирішення. Запити на соціально-психологічні дослідження в умовах сучасного етапу розвитку суспільства надходять буквально з усіх сфер суспільного життя, особливо у зв'язку з тим, що в кожній з них сьогодні відбуваються радикальні зміни. Такі запити слідують з області промислового виробництва, різних сфер виховання, системи масової інформації, демогра-